

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidatkinja: VESNA LOVRIĆ PLANTIĆ, muzejska savjetnica u Muzeju za umjetnost i obrt,
Zagreb

Mentorica: dr. sc. Vesna Bučić, znanstvena savjetnica u mir., Ljubljana

Naslov disertacije: STILSKE OSOBINE U RAZVOJU OBLIKOVANJA KUĆNIH SATOVA S POSEBNIM
OSVRTOM NA HRVATSKU KULTURNU BAŠTINU

Povjerenstvo za obranu disertacije:

1. dr. sc. Milan Pelc, viši znanstveni suradnik (predsjednik)
2. dr. sc. Vesna Bučić, znanstvena savjetnica u mir.
3. dr. sc. Frano Dulibić, docent

Datum obrane disertacije: 27. studenoga 2006.

SAŽETAK

U radnji su obrađeni kućni satovi pohranjeni u muzejima kontinentalne Hrvatske kao specifični predmeti kulturne proizvodnje u kojima se spajaju elementi mehanike, obrade materijala i umjetničkostilskog oblikovanja. Iz bogate i raznovrsne građe izabrani su reprezentativni primjerci čijom su obradom na temelju zajedničkih, specifičnih karakteristika uspostavljene tipološke kategorije, dijelom zasnovane na međunarodnim konvencijama, a dijelom na vlastitim spoznajama. Definirane su osobine pojedinog tipa sata koje ga jednoznačno određuju; kao posljedica problematizirani su neki uvriježeni termini (primjerice "kaminski sat"). U nastojanju da se uspostavi što adekvatnija i konzistentnija terminologija, izvršena je kritička analiza naziva koji se koriste u europskim jezicima, odnosno zemljama, naročito u onima koje su relevantne s aspekta proučavane građe, te je izrađen sustav naziva tipova kućnih satova u hrvatskom jeziku.

S ciljem da se već u strukturi radnje uoče tipološka zastupljenost i karakteristike obrađene građe svako je poglavlje u kojem se daje sintetski prikaz pojedinog tipa kućnog sata koncipirano drugačije s obzirom na broj, kvalitetu i važnost sačuvanih primjeraka. Nakon uvida u učestalost pojedinih tipova kućnog sata na proučavanom teritoriju izrađen je grafikon njihove vremenske distribucije.

Provedena analiza načina nabavke i mjesta izvorne upotrebe satova pokazala je da su na teritoriju kontinentalne Hrvatske dominirali primjerci proizvedeni u zemljama negdašnje Habsburške,

odnosno Austro-Ugarske Monarhije. Riječ je prvenstveno o tabernakl-satovima te o portalnim satovima i satovima sa stupovima koji su sintetski prezentirani unutar zasebnih poglavlja. Kada je riječ o zidnim satovima karakteristični su regulatori, satovi u okviru, u okviru slike i satovi u slici. S druge strane većina kvalitetnih satova francuske proizvodnje, uglavnom skulpturalno koncipiranih kućišta, došla je u muzeje posredovanjem kolekcionara. Podni satovi sačuvani su u malom broju, budući da su vrhunac produkcije ostvarili u 18. stoljeću, kada u kontinentalnoj Hrvatskoj društvo, osim malobrojnih pojedinaca, još nije doseglo stupanj razvoja i financijsku moć potrebnu za posjedovanje tih skupocjenih predmeta. Ipak, iznimna kvaliteta gotovo svih primjeraka opravdala je cjelovit sintetski prikaz te vrste kućnog sata.

Može se reći da se stil, odnosno *Zeitgeist*, odražava već i u dominantnom tipu, odnosno obliku kućnog sata određenog razdoblja. U baroku, bitno obilježenom značajnom ulogom crkve, to je oblik tabernakla, klasicizam i empire preferirat će satove sa stupovima koji evociraju antičke hramove i figuralne satove s mitološkim kompozicijama. Razdoblju romantizma bit će bliski satovi umetnuti u sliku i dopunjeni glazbenim mehanizmima.

Analizirane su stilske karakteristike u oblikovanju, dekoraciji i izboru ikonografskih tema. Zaključeno je da se osobine stila odražavaju u oblikovanju kućnih satova istovremeno i na jednak način kao i na drugim predmetima umjetničkog obrta. Isto se može reći i za ornamentalne motive, dok s aspekta ikonografije kao specifikum treba istaknuti dominaciju tema iz antičke mitologije i gotovo potpuni izostanak religioznih tema.

Revidiran je doprinos urara kojima se na temelju signature automatski pripisuje autorstvo sata. Njihova uloga, naime, često se svodila na objedinjavanje svih sudionika u stvaranju sata, na kombiniranje pojedinih komponenti i prilagođavanje mehanizma brojčaniku i kućištu, a njihov potpis bio je garancija kvalitete finalnog proizvoda.

U radnji je uspostavljena sustavna nomenklatura, tipološka zastupljenost kućnih satova na proučavanom području uključujući i vremensku distribuciju, definirane su oznake stila, ornamentalni i ikonografski motivi, kako unutar pojedinog tipa, tako i općevrijedeći, te je tako razrađen sustav za svaku buduću obradu kućnih satova kod nas.